

אפשטיין, פאול (1901-1944)

(Paul Eppstein). מראשי יהדות גרמניה בימי הרייך השלישי; א' נולד בלודוויגסהאפן ולמד באוניברסיטת מנהיים, בעיקר סוציולוגיה, אצל מקס ובר, קרל יספרס וקרל מנהיים. בהיותו בן 26 היה א' דוצנט לסוציולוגיה בבית-הספר הגבוה למסחר במנהיים. מאז 1929 עמד בראש אוניברסיטה עממית (Volkshochschule) במנהיים, מוסד שהתפתח במרוצת פחות מארבע שנים לאחד החשובים בתחום ההשכלה-לעם בגרמניה. לאחר עלות היטלר לשלטון נסגר המוסד, וא' נקרא לברלין להשתלב בפעילות מרוכזת של יהודי גרמניה שנסיבות הזמן חייבו את הרחבתה ואת ארגונה מחדש. תפקידו הראשון היה במסגרת ה'ועדה המרכזית של יהודים גרמנים לסיוע ולשקום' ואיגוד הקהילות היהודיות בפרוסיה.

כבר ב- 1933 הוזמן א' להיות חבר בהנהלת הנציגות הארצית של יהודי גרמניה והוא פעל בה בעיקר בארגון העבודה הסוציאלית ובתחום המינהל. אחרי 'ליל הבדלח' הוזמן א' להיות מרצה לסוציולוגיה בבריטניה, אך הוא סירב לעזוב את גרמניה, כול עוד זקוקה שארית יהדותה לשירותיו. הוא המשיך בתפקידיו גם במסגרת ה'התאחדות הארצית של היהודים בגרמניה' (Reichsvereinigung der Juden in Deutschland) (1939-1943) ראה הנציגות הארצית...). במרוצת השנים הורחבו תחומי פעילותו, בעיקר בייצוג היומיומי של הארגון כלפי השלטונות ובפעולות הקשורות להגירה. מסוף 1940, אחרי מאסרו של אוטו הירש, היה א' למעשה המנהל היחיד של ארגון זה, ליד נשיאו הרב ד"ר ליאו בק.

בשנות פעילותו בהתאחדות הארצית נאסר א' פעמים אחדות בידי הגסטפו, בין השאר בקיץ 1940. אחרי ששוחרר באוקטובר אותה שנה נאסר עליו מטעם ה'משרד הראשי לביטחון הרייך' לטפל בענייני ההגירה, והוא התרכז בענייני מינהל. בסוף ינואר 1943, כחצי שנה לפני חיסול ההתאחדות הארצית, גורש א' עם ליאו בק לטרזינשטט. מיד בבואו לשם מונה לראש 'מועצת היהודים' (Ältestenrat der Juden) בגטו, לצידו (ולמעשה במקומו) של יעקב אדלשטיין. הערכת פועלו בתפקיד זה שנויה במחלוקת. יש המבקרים את א' בשל העדר תקיפות מספקת בעמידתו מול המפקדה הגרמנית של הגטו ואף ב'כניעה מרצון' לדרישותיה, וכן בשל מידת הניכור וההתנשאות כלפי חבריו האסירים. לעומת זה מבליטים אחרים את עמדתו האיתנה של א' כנציג הציבור היהודי, הן בגרמניה והן כראש גטו טרזינשטט. בקיץ 1944 נאסר א', לפי דעה אחת בשל טענתה של מיפקדת המחנה על נאום שנשא לפני תושבי הגטו, ולמחרת יום הכיפורים תש"ה הוצא להורג.